

ADEPTII AI EXISTENȚEI „LIMBII MOLDOVENEȘTI”

Ion Nuță

În Basarabia, odată cu înființarea Republicii Autonome Moldovenești, în 1924, în legătură cu folosirea limbii naționale s-au creat trei curente.

Primul dintre ele, cel numit *românofil*, reprezentat, printre alții, de I.A. Malai, G.I. Bucișcanu, S. Dumitrașcu, I.I. Irimița ș.a., teoretiza ideea adoptării limbii române și a alfabetului latin. Unii susținători, în special românii din Basarabia, care erau adepții acestui curent, cereau folosirea limbii literare românești, dar cu alfabet rusesc.

Cel de al doilea, *românofob*, se ridica împotriva acestei tendințe de afirmare a culturii tradiționale românești. Reprezentanții lui, ruși, dar mai ales ucrainenii șovini, susțineau existența a două popoare, iar graiul moldovenesc ar reprezenta o limbă cu totul independentă, deosebită de română. Ei negau existența subdialectelor în limba română, care nu pot fi considerate ca limbi aparte.

În fine, ultimul, denumit *arhaic*, care era susținut de K.N. Derjavin, M.V. Serghievschi și L.A. Madan, dar și de unii români basarabeni, a apărut în Transnistria și lupta pentru crearea și introducerea unui limbaj cu totul și cu totul absurd, de neînțeles, dar, pentru ei, cel mai potrivit.

Cel mai înverșunat apărător al acestui ultim curent a fost *L.A. Madan*. Acesta, dar și adepții lui, au încercat să creeze o limbă artificială pentru românii din Transnistria, un amestec de trăsături dialectale și formații autohtone populare. În **Gramatica moldovinească, I, Fonetica și morfologia**, Tirașpolia, 1930, afirmă că studiind limba română s-a convins „cî limba norodului moldovenesc în curgirea întregii istorii a estirii (= existenței) lui s-o diosăghit di limba valahian”. După el, limba moldovenească ar fi de „sâni stătotoari, diosăghitî di limba românească”. Atât el, cât și sprijinitorii lui (K.N. Derjavin, membru al Academiei din Moscova și M.V. Serghievschi, romanist) demonstrează că „politica domină știința”. Derjavin susține că „moldoveanu țaran nu poate ceti gazete românești și nu înțelege ordinele românești”, iar Serghievschi laudă gramatica lui Madan și susține teoriile acestuia împotriva curentului românofil.

Curentul arhaic, dar în special Madan, este acela care susține că

„limba moldovenească” a fost împeștrită cu numeroase cuvinte străine de care trebuie să fie curățată, pentru a nu mai fi „limba boierilor români”, ci a poporului moldovean.

Astfel, sunt înlocuite așa-zisele neologisme din „limba moldovenească” cu niște cuvinte noi, cele mai multe traduse din rusă: *alăturalnic* 'adjectiv', *aero-măsurător* 'barometru', *călduro-măsurător* 'termometru', *dreapta-scriere* 'ortografie', *mâncătorie* 'sufragerie', *apă-născător* 'hidrogen', *aero-născător* 'oxigen', *multuratec* 'plural', *lăbiuți* 'ghilimele', *sâință* 'persoană', *singuro-sburător* 'avion', *hoabă* 'veac', *nasnic* 'nazal', *vărguliți* 'virgulă', *gâtleghău* 'cravată', *loghituri* 'accent' ș.a.

Un asemenea grai nu s-a putut impune și chiar sovieticii au acuzat crearea artificială de cuvinte „care schimonoseau limba moldovenească”. Madan a fost considerat naționalist local primejdios. Este învinuită și România, care urmărea, spun ei, „ocuparea teritoriului Republicii Moldovenești și a unei părți din sudul Ucrainei cu acces spre Odesa”, spre a forma România Mare, de la Tisa la Bug.

În 1933, în revista *Basarabia roșie*, Ecaterina Z. Arbore cere latinizarea limbii, adică introducerea limbii literare române cu alfabet latin. Astfel, la intervenția Internaționalei Comuniste se aprobă folosirea formei naționale a limbii moldovenești cu alfabetul românesc și aceasta pentru a nu se înstrăina moldovenii de pe ambele maluri ale Nistrului, întrucât în Basarabia se folosea alfabetul latin. Începe o acțiune de latinizare. Limba moldovenească devine limbă de stat și astfel se tipăresc manuale și diverse alte lucrări în limba română literară. Lucrurile nu durează prea mult. Rușii și ucrainenii se ridică împotriva, pentru că, „latinizând pe moldovenii din U.R.S.S., se va crea un centru iredentist român pe malul nordic al Nistrului”. De aceea, din 1938 scrisul românesc este înlocuit cu caractere slave și limba începe să fie iarăși pocită: *nie* 'mie', *șele* 'cele', *niesz* 'miez', *ghine* 'bine', *fășe* 'făcea', *amu* 'acum', *prinit* 'primit', *chiatră* 'piatră', *ușide* 'ucide', *ninunat* 'minunat', *oghișei* 'obicei', *coraghie* 'corabie', *împrășchia* 'împrăștia', *jită* 'vită', *avtor* 'autor' ș.a.

Sovieticii, la rândul lor, încearcă rusificarea limbii moldovenilor și apar cuvinte ca: *a străfui* 'a amenda', *stracikă* 'grevă', *desetșe* 'zeci', *truditor* 'muncitor', *zavod* 'fabrică', *uceastoc* 'porțiune', *stolița* 'capitală' ș.a.

Aceste modificări porneau toate de la ideea că „limba moldovenească” este total deosebită de limba română.

Ca drept inițiator al lingvisticii moldovenești este considerat a fi romanistul sovietic *M.V. Serghievschi*, unul din înflăcărații susținători ai

lui Madan, cel care pleca de la ideea că politica domină limba.

În articolul **Problemele originii și dezvoltării limbii moldovenești în lumina datelor lingvisticii** afirmă, printre altele, că specificul limbii moldovenești în comparație cu celelalte limbi romanice constă în dublul contact cu lumea de limbă slavă. Astfel, „primul contact se produce împreună cu cea mai apropiată rubedenie a sa, limba din Valahia și Transilvania, iar al doilea, contactul cu limba est-slavă, are loc după ea”.

Deci, Serghievschi vedea deosebirea dintre limba moldovenească și cea română doar în modul în care aceste limbi se raportau la limbile slave: primul contact cu limbile slave a fost comun pentru ambele limbi, iar a doua apropiere de limbile est-slave vizează doar limba moldovenească, determinând astfel deosebirea dintre cea din urmă și limba română. Astfel, deosebirea dintre cele două limbi nu este dedusă pe baza trăsăturilor interne ale acestora, ci din raporturile lor cu alte limbi. El nu putea să procedeze altfel, pentru că particularitățile interne ale limbilor respective „sunt absolut identice”. Această teorie a adus prejucii lingvisticii, pentru că se demonstra că moldovenii și românii vorbesc limbi romanice înrudite, dar diferite. S-a renunțat treptat la această idee, dar ea încă mai persistă.

În susținerea ideilor sale Serghievschi este plin de contradicții. Astfel, în articolul **Formarea limbii literare în Moldova**, Moscova, 1959, afirmă că „valaha și moldoveneasca sunt denumite dialecte daco-romanice”, dar apoi vorbește „de o limbă românească și de o limbă moldovenească”.

În primele sale lucrări nu socoate graiurile moldovenești o limbă aparte, dar mai târziu ajunge la concluzia că ele „trebuie să fie tratate ca o limbă aparte”. El transformă *graiul* (face referiri la lucrarea lui Iorgu Iordan, **Lexicul graiului din sudul Moldovei**) în *dialect*, iar dialectul în *limbă-dialect* și apoi în *limbă*, ca să afirme apoi că există două limbi diferite, una valahă, alta moldovenească. Te întrebă atunci cum se explică faptul că Serghievschi se referă inițial la un *grai* pe care-l transformă în *limbă* de sine stătătoare, apoi spunându-ne că nu avem de a face cu limbi diferite, ci cu o „instaurare a unei limbi unitare”? Aceste noțiuni distincte nu sunt întâmplătoare în opera acestui lingvist. În acest sens, lingvistul V.F. Șișmariov observă faptul că Serghievschi se folosește de ideile lui Al. Philippide („Moldova și Muntenia n-au legătură genetică și istorică”) pentru a demonstra caracterul de sine stătător al limbii moldovenești. Dar

Philippide nu avea în vedere limba, ci migrarea, considerând ambele migrări „deplasări în masă ale aceluiași grup daco-roman”.

În aceeași lucrare Serghievschi afirmă că Iorgu Iordan ar fi găsit în *Dicționarul* lui H. Tiktin o serie de cuvinte comune pentru toată Moldova și necunoscute în Muntenia: bătlan, bold, bortă, bostan. Dar trei dintre ele (bătlan, bold, bostan) apar într-un **Dicționar rus-român** redactat de Serghievschi în 1936. Așadar, aceste cuvinte în 1936 sunt românești, iar în 1959 le consideră necunoscute de români. Serghievschi deci demonstrează originalitatea limbii moldovenești cu exemplele citate anterior.

Luându-se după Serghievschi și după felul lui de a-l interpreta pe Iorgu Iordan, **R.A. Budagov** reproduce și el exemple dintre cele enumerate, printre care și bortă, și arată deosebiriile dintre cele două limbi. La fel și **D.E. Mihalci** arată caracterul de sine stătător al limbii moldovenești.

„Specialiștii” de la Tiraspol au pregătit adepți și în Basarabia, cel mai înverșunat dintre ei fiind **Ion D. Ciobanu**, printre altele membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova și doctor în filologie.

În broșura **Principiile de bază ale ortografiei și ortoepiei moldovenești**, Chișinău, 1945, afirmă că naționaliștii locali burghezi au pregătit calea pentru naționaliștii moldo-români, spioni fasciști, care i-au înlocuit pe cei dintâi printr-o luptă în lumina combaterii naționalismului burghez local. Folosindu-se de greșelile acestora, naționaliștii românizatori au aruncat la o parte „linia de a lua ca bază limba norodnică” și au preferat limba în care erau scrise gazetele românești bucureștene, cu tot cu ortografia lor. El se miră că în revistele din Basarabia se întâlnesc cuvinte ca: seară, seamăn, seamă, guturai, a blestema, cămașă, cămară, ulei, perече, a speria, șase, a intra, pâine, gălbui, mireasmă, mustață ș.a. Altele sunt cu totul neînțelese: inevitabil, secol, susceptibilitate, irascibilitate, promptitudine, strident, eminamente, conciliabil, oră, succes, salariu, necesar, popor, scuzați, periculos, caz, varză, castraveți, zăpadă, cizmă, căciulă, ciorapi, cearșaf, porumb ș.a.

Naționaliștii moldo-români, entuziasmați de trecutul românilor, aduceau moștenirea acestora drept moldovenească. Ei recunoșteau cultura românească burgheză naționalistă și aruncau Moldova Sovietică „în cängile burgheziei fasciste”, pentru a întinde România Mare până la Bug.

Un an mai târziu, în 1946, publică la Chișinău lucrarea **Pagini din trecutul Moldovei** și, în capitolul consacrat limbii, constată că „învățații

burgheji și naționaliștii moldo-români plecau de la concepția că moldovenii și românii” sunt la fel, iar „naționaliști-fasciști visau o Românie Mare de la Tisa până la Bug și mai departe”. Ei considerau limba din Basarabia și Transnistria „ca un dialect al limbii literare române”. El încheie citând „un șir de cuvinte moldovenești cu însemnătatea lor corespunzătoare în limba românească”: *brusture - liban, bleandă - îmbrânceană, bold - ac cu gămălie, bondar - bărzăun, bostan - dovleac, budihală - monstru, burlui - burlan, bursuc - viezure, bumb - nasture, velniță - povarnă, vătămătură - hernie, vornicel - vătăgel, veșcă - văcălie, gavanoș - borcan, ghețuș - polei, glod - noroi, grebăn - cocoașă, guzgan - chițcan, șobolan, gătiță - beregată, iezătură - zăgaz, jelău - rândea, zămos - pepene galben, ilău - nicovală, imaș - izlaz, calapăr - calamfir, cătălige - picioroange, căpcană - cursă, călup - calapod, coromâslă - cobiliță, culbec - melc, casap - măcelar, cotrobăi - scotoci, coacăză - pomușoară, cușcă - colivie, colțun - ciorap, covată - copaie, cori - pojar, cuțataș - briceag, curechi - varză, lingurar - rudar, leică - pâlnie, lăcrămioară - mărgăritare, motan - cotoi, mai - ficat, mălai - mei, melesteu - făcăleț, măștiocică - mamă vitregă, mintă - izmă, mătă - pisică, mâneștergură - prosop, nagăț - ciovlică, ogradă - curte, omăt - zăpadă, oleacă - nițel, ogheal - plapumă, plescat - chel, pipăraș - ardei, păsătuș - omușor, pânțecă - burtă, prăpădi - pierde, petică - cârpă, pepene - castravete, pestelcă - șort, petruș - pava, poponeț - opait, prisăcărie - stupărie, promoroacă - chiciură, prăsadă - pară, prostire - ciarșaf, perjă - prună, popușoi - porumb, produf - copcă, posmag - pesmet, pojar - incendiu, rânză - pipotă, scrob - jumări, scripcă - vioară, scrânciob - dulap, leagăn, sudalmă - înjurătură, scăfârlie - țeastă, sfadă - ceartă, schijă - tuci, trup - corp, tocmagi - tăitei, tureatcă - carâmb, uncrop - apă clocotită, felurit - diferit, fântână - puț, hârb - ciob, hogeac - coș, hlujan - ciocan, hojma - pururea, hlizi - chicoti, herb - stemă, helge - nevăstuică, harbuz - pepene verde, hulub - porumbel, țântirim - cimitir, ciutură - găleată, ciobotă - cizmă, ciotcă - buturugă, cepeleag - peltic, ciubăr - hârdău, șagă - glumă, șuiera - fluiera, întroieni - înzăpezi, iarmaroc - bâlci, amu - acum ș.a.*

Aceste „argumente” se încheie cu un „șir de cuvinte care în românește nu au înțeles corespunzător”: *berneveci, a se bezmetici, a bodogăni, a bufni, a dizbârna, buzna, balercă, a juli, a se zbântui, chelfăneală, chiteală, cucură, lehamite, a mocni, moloșagă, neleapcă, a ogoi, a probozi, a poposi, ponoară, puhă, sâmbrie, a sclipui, a tropsi,*

ticneală, a tolocăni, a torochi, fâșchie, feleşag, a hrăpi, hâtru, holtei, țarcălan, ciocălău ș.a.

Toate aceste argumente reprezintă, în fond, adaptarea la condițiile basarabene a politicii lingvistice transnistriene. Astfel, amintim aici pe P.I. Chior, care, în **Dispri ortografia linghii moldovinești**, Târg. Bârza, 1929, susține că cei din stânga Nistrului se țin „di limba moldovinească”, fiind convins că astăzi cultura românească „sî orientezî spri Franțâia”, că în România domnește „o limbî amesticați (nici tu «româniascî» - nici tu «franțuzascî)”, „ cari nu-i priceputî plugarului moldovean”. Deosebirea „iaste între limba clasului domnitor și a clasului asuprit în România”.

În **Prefața** la lucrarea colectivă **Cuvântelnic ortografic moldovenesc**, Tiraspol, 1940, Ciobanu afirmă că limba moldovenească trebuie curățată de cuvintele românești franțuzite, neînțelese de popor, „introduse cândva de dușmanii norodului”. Astfel, autorii s-au străduit să introducă cât mai multe cuvinte „întrate în traiu norodului moldovenesc în legătură cu zădirea socialistă, ca neologhizme, din lindjile noroadelor frățești ruscă și ucrainească”, adică acestea ar fi mai apropiate de graiul moldovenesc decât limba română.

În fine, în **Prefața** la un **Dicționar ruso-moldovenesc**, din 1949, afirmă că „prin politica lor criminală de românizare ocupanții introduceau cu de-a sila limba românească în toate ramurile vieții administrative și culturale a Basarabiei”. Dar, curios, susține că în perioada românizării, în stânga Nistrului „limba moldovenească se dezvoltă furtunos, căpătând însușiri trebuincioase, care răspund pe deplin trebuințelor zădirii socialiste”. **Dicționarul** este plin de elemente neromânești, mai ales de rusisme: dace, zavod, podculacinic ș.a.

În acest climat politic, antiștiințific, antinațional și antiromânesc s-au format generații întregi de intelectuali basarabeni, care și-au făcut studiile în limba rusă, erau străini de cultura românească și au fost influențați de românofobia de factură rusească. De aici s-au creat două tendințe opuse. Prima avea în vedere limbajul popular, uzul general, grație limbii ruse și proletcultismului. A doua realitate lingvistică privea limba literară basarabeană, reminiscență a limbii literare române, asimilată în perioada anilor 1918-1940, rezistentă la orice influențe din afară.

Cei care urmau ideile lui I.D. Ciobanu urmăreau cu precădere eliminarea a tot ce-i românesc și introducerea unei limbi literare transnistriano-basarabeană, cu numeroase elemente rusești.

Acad. *Nicolae Corlăteanu* este poate un caz aparte prin faptul că după 1990 are alte păreri despre „limba moldovenească”, diferite de cele susținute într-o primă perioadă.

În prima fază, într-un articol publicat în *Literatura și arta* din 1988, **Etape ale dezvoltării limbii moldovenești**, după ce indică de câte ori și unde s-a pomenit în istorie despre limba moldovenească, vorbește de eliberarea Basarabiei de sub jugul turcesc și unirea în 1812 cu Rusia, dar uită să arate că acest lucru a însemnat o dezlipire de Moldova. Împreună cu V.F. Șişmarev afirmă că după 1812 s-a intensificat ritmul de formare a limbii moldovenești, dând de înțeles că ea a apărut separat de limba română și este împotriva acelor care vorbesc de rusificarea limbii moldovenești.

După teroarea stalinistă din anii ‘30 s-a conturat definitiv dogma limbii moldovenești de sine stătătoare și s-a stabilit că „dușmana” acesteia este limba română.

În stabilirea normelor literare moldovenești un rol important l-au jucat gramaticile și dicționarele din secolul al XIX-lea și activitatea literară a scriitorilor C. Stamati, C. Negruzzi, Al. Donici, M. Kogălniceanu. Spre final sunt amintiți doar V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă și B.P. Hașdeu, pentru că limba lor este înțeleasă de „cei care vorbesc și scriu limba moldovenească”.

Problema limbii de sine stătătoare își are originea în politica națională a lui Stalin. O spun asta lingviștii. Astfel, R.A. Budagov afirmă că numai pentru faptul că Stalin amintește de limba moldovenească, a apărut problema acestei limbi de sine stătătoare, deși majoritatea lingviștilor consideră că românii și moldovenii vorbesc aceeași limbă. La fel, A.T. Borșci, în **Cursul de limbă moldovenească literară contemporană**, 1956, afirmă că limba moldovenească are legături mult mai strânse cu limba română.

În continuare, *Nicolae Corlăteanu* discută specificul istoric al limbii moldovenești, anume *elementul slav*. El citează pe M.V. Serghievschi care a demonstrat caracterul autonom al limbii moldovenești și arată că față de celelalte limbi romanice specificul acestei limbi constă „într-o reunire repetată cu lumea limbilor slave”.

Mitul „specificului limbii moldovenești” a fost spulberat de filologul rus D.E. Mihalci, care în cadrul unei conferințe de la Chișinău din 19-21 iunie 1961 declară că toți oamenii de știință care au afirmat că limba moldovenească este de sine stătătoare, au greșit. Din punct de vedere politic

această limbă există, însă din punctul de vedere al lingvisticii este un nonsens. De asemenea, o serie de romaniști ruși, T.B. Alisova, T.A. Repina și M.A. Tariverdieva, într-o lucrare din 1987 nu fac nici o deosebire între limba moldovenească și limba română, decât doar în ceea ce privește alfabetul.

După 22 de ani viziunea lui asupra limbii moldovenești își găsește explicația într-o nouă etapă și anume apariția unui articol într-o lucrare din 1976, semnată de I.K. Vartician, S.S. Cibotaru, S.G. Berejan și A.M. Dârul, în care demonstrează că limba moldovenească e ca și inexistentă, dominând limba rusă, că asistăm la o rusificare.

Legat de limba literară, în cartea **Perioada temporalei ocupații române a Basarabiei (1918-1940, 1941-1944)**, el afirmă că „limba moldovenească contemporană are la baza ei limba vorbită de norod, limba folclorului, izvorul veșnic al fiecărei limbi literare, moștenirea bogată istorică a literaturii din cele mai adânci vremuri, clasicii literaturii moldovenești” și ținând cont de limba scriitorilor moldoveni de azi, „care pleacă din moștenirea literară, din limba literară, din creația norodnică”.

După ce în aceeași carte vorbește de influența nefastă asupra fondului lexical al limbii moldovenești în timpul ocupației române, în 1964, în **Studiul asupra sistemii lexicale moldovenești, 1870-1890**, afirmă că acum își desfășoară activitatea Ion Heliade-Rădulescu, care stabilește unele norme literare, iar în secolul al XIX-lea scriitorii și oamenii de cultură din Moldova, Muntenia și Transilvania s-au aflat sub influența acestuia. De aceea, spre exemplu, ideile lui C. Negruzzi își găsesc originea în lucrările lui Heliade. Acestea erau ideile lui Corlăteanu, când încă era libertatea gândirii în Basarabia.

După al XX-lea Congres al P.C.U.S începe din nou declinul lui Corlăteanu și a altora, privind concepția despre limba literară.

În 1971 Corlăteanu, Ețcu și Cotelnic afirmă, în **Capitole din istoria limbii literare moldovenești**, că una din cele mai importante probleme ale limbii literare moldovenești este „de a stabili rolul factorilor sociali în dezvoltarea limbii în general și a celei literare în special”. După cel social iese în prim plan factorul politic și cel economic.

De ce și-a schimbat lingvistica de la Chișinău opinia? O spun anumite teze și anume: se cerea, susțin autorii, ca specificul rostirii moldovenești să apară și în pronunțarea unor cuvinte ca: *sară*, *samă*, *a îmbla*, *a intra*, *a mulțami* ș.a., pentru puritatea limbii.

În fine, în **Schițe de istorie a limbii literare moldovenești**, de

Nicolae Corlăteanu și **Mihai Purice**, se spune că istoria limbii literare moldovenești începe cu anii de ființare a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (12 octombrie 1924-28 iunie 1940), când ea se dezvoltă în condițiile cele mai favorabile, lărgindu-se funcțiile ei.

Într-o a doua perioadă acad. **Nicolae Corlăteanu** își schimbă total părerile despre limba moldovenească, parcă ar vrea să arate că nu el a fost acela care a teoretizat cândva niște absurdități, că adevăratul lingvist apare acum și că cel dinainte ar fi fost altul.

Într-un interviu acordat redactorului șef al revistei *Limba română* din Chișinău (nr.1, 1995, p.44-51) expune noile idei care, crede dânsul, fac să se uite cele spuse mai înainte vreme.

După ce face un „istoric” al denumirilor de limbă moldovenească și limbă română și condițiile care au dus la apariția și susținerea primei denumiri, a ceea ce este noțiunea de limbă literară, afirmă răspicat că „denumirea unei limbi nu poate fi decretată, ea rezultă din conceptul și definiția de limbă literară – forma superioară a oricărei limbi naționale – spre deosebire de dialecte, graiuri, subgraiuri, care pot fi diverse (*moldovenesc, muntean, bucovinean, ardelean, crișean, bănățean, maramureșean* etc.), indiferent de faptul dacă ultimele sunt sau nu sunt vorbite în state aparte”.

Faptul că s-a atribuit denumirea de limbă română pentru noțiunea de limbă literară în Republica Moldova „nu știrbește cu nimic nici autoritatea și nici demnitatea nimănui”. Prin această recunoaștere s-a creat posibilitatea de a beneficia de moștenirea clasică literară și lingvistică din întreg spațiul est-roman. Toate încercările din epoca sovietică de a înrădăcina ideea că s-a creat o nouă limbă romanică diferită de română nu a dat rezultat.

Și aici **Nicolae Corlăteanu** se simte obligat să arate cauzele care au dus la această situație, afirmând că nu trebuie acuzați oamenii de știință de lipsă de onestitate într-o anumită perioadă, privind părerile despre limbă. Lucrurile nu se puteau spune exact datorită condițiilor de absolutism politic și dictatură, când acestea toate erau impuse, venite „de sus”. Neavând o dezvoltare liberă, în contact cu limba română, limbajul vorbit și limba literară din Basarabia au fost văduvite de o evoluție normală, în special în privința îmbogățirii vocabularului cu caracter roman, a însușirii terminologiei științifice și tehnice.

În încheierea interviului, **Corlăteanu** afirmă categoric că limbajul vorbit pe malul stâng al Prutului și pe cel al Nistrului „a fost inundat de

multe elemente alogene rusești, forme calchiate, cuvinte create artificial, care amenințau destrămarea lui completă în lipsa tradiției lingvistice și literare clasice și a dezvoltării limbii literare în corespundere cu procesele comunicative specifice epocii moderne din viața popoarelor civilizate”.

Este greu de precizat când acad. Corlăteanu a spus adevărul. Până în 1989 sau după această dată. Și în ce a crezut?

În trecut amintim că și la noi au fost lingviști susținători ai limbii moldovenești. Astfel, Al. Graur afirmă că aceasta este o limbă aparte, „o limbă romanică foarte apropiată de limba română”, dar o „limbă deosebită de limba română din cauza orientării ei” (**Lingvistica generală**, 1955). Ideea a fost susținută și de Ion Coteanu, care consideră „criteriul subordonării față de limba națională mai important decât cel al structurii”.

N. Corlăteanu susține că au existat presiuni, că totul a fost aranjat, impus, pentru a se demonstra existența limbii moldovenești. Dar cum se explică faptul că un număr mare de lingviști din fosta Uniune Sovietică sau de la Chișinău au spus adevărul? De ce la noi, lingviști de prestigiu, ca Al. Rosetti, Emil Petrovici, Gh. Ivănescu, D. Macrea, Romulus Todoran, Boris Cazacu ș.a. nu au vorbit de limba moldovenească? Lor nu li s-a impus acest lucru?

În continuare mai amintim și părerile altor înverșunați apărători ai limbii moldovenești, nu a tuturor, pentru că ar fi foarte mulți.

A.M. Lazarev, academician istoric, în lucrarea **Organizarea statului sovietic moldovenesc și problema basarabeană**, Chișinău, 1974, demonstrează că moldovenii nu sunt români, ci o nație deosebită, iar ei „nu se vor transforma niciodată și nicicând în români”, pentru că au o limbă a lor. În același timp, el critică pe moldovenii care afirmă că vorbesc limba română, dar și pe rușii care le iau apărarea. Astfel, într-un articol din 1991, se declară împotriva unui grup de intelectuali ruși din Basarabia, care au creat asociația **Moldova democratică** și au publicat un proiect al unui program, care recunoștea drepturile moldovenilor la autodeterminare, la suveranitate, fără a pretinde un teritoriu separat. Programul cerea o conviețuire pașnică între toate grupurile etnice ce locuiesc pe teritoriul Basarabiei și recunoștea că moldovenii vorbesc limba română, pe care o doreau limbă de stat.

Boris Vaxman, profesor la Universitatea din Kalinin, într-o lucrare din 1983, susține existența a două limbi est-romanice, româna și moldovenească. După el, moștenirea literară comună cu România,

legăturile cu limba română, au contribuit la stabilirea în Moldova a unor norme literare caracteristice mai mult pentru limba română decât pentru cea moldovenească. Normele limbii moldovenești se bazează deci pe tradiția românească și moștenirea clasică și norme ce reflectă uzul real. Autorul insistă în continuare asupra deosebirilor dintre limba moldovenească și limba română și afirmă că dacă se va considera că aceste deosebiri au doar caracter dialectal, va trebui să se recunoască că în R.S.S.M. funcția de limbă națională o îndeplinește un dialect. Dar dialectul care îndeplinește funcțiile limbii devine în acest fel limbă, care nu este identică cu limba română.

Gh.V. Stepanov, în lucrarea sa de doctorat, din 1966, care tratează despre caracterul diversificat și totodată unitar al limbii spaniole, arată că româna și moldoveneasca se află exact în aceeași situație ca și spaniola din metropolă și spaniola din țările hispanofone, care reprezintă una și aceeași limbă. În 1972 însă, când devine directorul Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe din U.R.S.S. și academician, Stepanov ia o altă poziție, comandată sau poate impusă, afirmând că în cazul Moldovei și României trebuie să se vorbească nu de variante deosebite ale uneia și aceleiași limbi, ci de limbi diferite.

Unul dintre înverșunații susținători ai „limbii moldovenești” din ultimul timp, a fost, fără discuție, **Vasile Stati**. Pentru că despre părerea lui și despre acel oribil **Dicționar moldovenesc-românesc**, 2003, am discutat în alte ocazii (vezi *Monitorul de Bacău*, 2 octombrie 2004, p. 20 și 15-16 ianuarie 2005, p. 16-17), amintim aici doar câteva aberații. Astfel, el se ridică împotriva falsificatorilor burghezi ai dezvoltării limbii moldovenești și insultă în numeroase articole pe cei ce afirmă că limba moldovenilor basarabeni este română, care susțin, cum afirmă el, că „moldovenii nu sunt moldoveni”. În articolul **Tezaur al poporului** (aprilie 1988) susține că astăzi limba națională moldovenească funcționează în toate sferile vieții economice și spirituale ale Basarabiei, că ea este o limbă polifuncțională ce operează cu o terminologie social-politică și tehnico-științifică de largă utilitate. Dar atunci cum se explică întrebarea din articolul **Situație intolerabilă** (mai 1988): „Când la Institutul de Medicină din Chișinău vor fi organizate grupe cu predare în limba moldovenească și când se va recunoaște dreptul fiecărui cetățean de a învăța limba moldovenească?”. Pentru toate aceste enormități promovate, în 1989, drept recompensă, lucrarea sa, **Limba moldovenească și răuvoitorii ei**, este premiată de către Academia din

Chișinău. Mai rar așa ceva!

Amintim aici și „faimoasa” **Marea Enciclopedie Sovietică**, unde în volumul al 28-lea, în articolul **Limba moldovenească**, sunt evidențiate o serie de particularități gramaticale, considerate specifice acesteia: folosirea articolului enclitic și proclitic; prezența substantivelor neutre; întrebuințarea limitată a perfectului simplu ș.a. Dar toate acestea caracterizează întreaga limbă română. În articolul **Limba română** (volumul al 37-lea) autorii se situează pe o poziție confuză și consideră graiurile moldovenești de pe teritoriul României că nu aparțin limbii moldovenești. Limba română, după ei, se împarte în câteva dialecte (graiuri) din Banat, Crișana, Muntenia, Moldova; ultimul este apropiat de limba moldovenească, răspândită în Republica Moldova și în unele regiuni din Ucraina. Dar datele lingvistice și cele istorice nu ne oferă argumente pentru a încadra graiurile moldovenești de la vest de Prut într-o limbă, iar graiurile de pe teritoriul Republicii Moldova într-o altă limbă.

Ideea existenței limbii moldovenești a mai fost susținută și de S.C. Brâsenkin, S. Varjanski, L. Sinikți, M.D. Feller, K.N. Derjavin ș.a. De asemenea, au acceptat limba moldovenească sub aspectul ei standardizat W.A. Stewart, D. Brozovici, H. Kloos, H. Haarmann (care precizează însă că din punct de vedere lingvistic propriu-zis aparține românei) ș.a.

Lupta împotriva acestor rătăciri începe încă de la primele manifestări ale lor, pentru a menține, consolida și fixa normele limbii literare tradiționale, cele ale limbii române. La început ideile sunt promovate de o serie de intelectuali basarabeni, ca V. Coroban, Gh. Bogaci, I. Vasilenco, Ramil Portnoi ș.a., este revigorată prin anii '60 și culminează după 1989, când limba vorbită în Basarabia (româna) este decretată limbă de stat.

Un rol mare în această direcție l-au avut cele 15 fascicule de **Cultivarea limbii**, cărți scrise de Anatol Ciobanu, I. Melniciuc, Valentin Mândăcanu și Victor Gherman.

Situația s-a schimbat treptat în favoarea limbii române, a limbii literare cu normele ei codificate, caracteristică doar formei scrise. Vorbirea orală oferă puține modele de limbă literară, în uzul general dominând un limbaj de origine moldo-rusă.

La Chișinău, probabil că oamenii cu bune intenții n-au uitat îndemnul dat de poetul lor preferat, Alexei Mateevici, care în 1917, la **Primul Congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia**, afirma:

„Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că suntem români, strănepoți de-ai romanilor, și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii... N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași cu cea de peste Prut”. (*Școala moldovenească*, I, 2-4, iulie-septembrie 1917).

Ca o reacție a luptei basarabenilor împotriva ideii de limbă moldovenească, mai ales după 1989, trebuie subliniată activitatea literară care s-a desfășurat în acest sens. Astfel, apar o serie de *antologii de poezie* despre limbă (**Dulce grai**, 1990; **Suntem o limbă**, 1991; **Limba în care suntem**, 1993), reproducerea în diverse publicații a unor versuri cu același conținut (poezii semnate de Al. Vlahuță, Liviu Marian, B.P. Hasdeu, G. Sion, G. Coșbuc, I. Buzdugan, Alexei Mateevici, I. Iov, Radu Gyr ș.a.), poezii actuale semnate de Gr.Vieru, N. Dabija, Leonida Lari, D. Matcovschi ș.a.

De asemenea, trebuie amintite și o serie de cărți recente și mai ales reeditări închinată Basarabiei: **Povară sau tezaur sfânt**, 1989; **O luptă, o suferință**, 1989; **Coloana infinită a graiului matern**, 1990; Ion Jalea, **Basarabia**, 1991; Pavel Gora, **Anexarea Basarabiei**, 1992; **Basarabia 1940**, 1991; N. Dabija, **Moldova de peste Nistru - vechi pământ românesc**, 1990; Anton Mărgărit, **Rezistența Basarabiei**, 1991; **Basarabia și basarabienii**, 1991; A.V. Boldur, **Istoria Basarabiei**, 1991; I. Nistor, **Istoria Basarabiei**, 1991; Șt. Ciobanu, **Basarabia**, 1992; Șt. Ciobanu, **Unirea Basarabiei**, 1993; Șt. Ciobanu, **Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă**, 1992 etc.

Subliniem, de asemenea, și politica de reeditare a celor mai reprezentative lucrări semnate de scriitori români (cronicarii moldoveni și munteni, Varlaam, Dosoftei, D. Cantemir, V. Alecsandri, C. Negruzzi, Alecu Russo, I. Creangă, I.L. Caragiale, M. Eminescu, G. Coșbuc, O. Goga, C. Stere, N. Iorga, B.P. Hasdeu, Veronica Micle, Al. Mateevici, T. Vianu, M. Sadoveanu, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Magda Isanos, M. Preda etc.), o muncă de toată prețuirea.

Un rol aparte l-a constituit și faptul că în periodicele de la Chișinău au fost publicate numeroase articole despre situația actuală a limbii din Basarabia și despre scriitorii și operele acestora din România.

În fine, trebuie spus că la Chișinău au fost organizate numeroase congrese, simpozioane și sesiuni cu caracter lingvistic și literar, în care s-au dezbătut diferite probleme legate de limba din Republica Moldova și de comemorarea unor scriitori și oameni de știință și cultură (V. Alecsandri, Titu

Maiorescu, M. Eminescu, B.P. Hașdeu, N. Iorga, C. Stere, M. Kogălniceanu, Alexei Mateevici etc.). De asemenea, importante au fost, fără discuție, dezbaterile din cadrul societății *Limba noastră cea română* sau acele întâlniri prilejuite de zilele *Limba română azi*.

Ideea existenței limbii moldovenești nu a fost acceptată nici de o serie de romaniști occidentali (Carlo Tagliavini, R.E. Vidos, Kl. Heitmann, I. Kramer), iar înainte de 1990, de specialiști români din exil: E. Lozovan, I. Popincianu, O. Nandriș sau basarabeanul M. Bruchis. Acestora li se alătură unii specialiști ruși (R.A. Budagov, S.B. Bernștein, V.A. Lisițki, R.G. Piotrovski, V.M. Solnțev ș.a.), români (Mioara Avram, Marius Sala, Gh. Mihăilă, Gabriel Țepelea, Gr. Brâncuș, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Valeria Guțu-Romalo ș.a.) și lingviști actuali de la Chișinău: Silviu Berejan, Anatol Ciobanu, N. Mățaș, Th. Cotelnic, A.M. Dârul, V. Pavel, Vl. Zagaevski, I. Ețcu, V. Beșleagă, Vl. Mândăcanu, C. Tănase ș.a.

Cele discutate aici nu pot să se încheie decât cu ceea ce afirmă Eugen Coșeriu în articolul **Latinitatea orientală**, apărut în revista *Limba română* din Chișinău (nr. 3, 1994): „A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o absurditate și o utopie; și, din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural”.

Și poate ar merita să amintim aici și câteva versuri ale poetului basarabean Dumitru Matcovschi:

„De-atâtea ori vândută,
Sărmana Basarabie
A fost mereu trecută
Prin bici, prin foc și sabie.
Dar ea, oricând trufașă,
Cum este o băciță,
A înfruntat vrăjmașul
Cu sfânta Mioriță”.

(Istorie, în vol. **Of!...**, Chișinău, 1993, p. 22)